

20-dik sz. Május 20. 1866.

HAZÁNK

S A

KÜLFÖLD.

Szépirodalmi, ismeretterjesztő és társaséleti
KÉPES HETI KÖZLÖNY.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐ-TULAJDONOS:
SZOKOLY VIKTOR.

KIADÓ:
EMICH GUSZTÁV.

A képeket kitünőbb művészeink rajzolják s metszi **RUSZ K.**

Előfizetési feltételek:

Pestre vagy vidékre, postai küldéssel vagy házhoz hordással,

egész évre	6 frt — kr.
félévre	3 frt — „
negyedévre	1 frt 50 „

Előfizethetni minden postahivatalnál.

Hirdetmények díja: 3 hasábos petitsor egyszeri hirdetésnél 5 uj kr. Bélyegdíj külön 30 uj kr.

Az előfizetések s a hirdetményi illetékek a kiadóhivatalba (Barátok-tere 7-dik sz.)
a kéziratok pedig a lap szerkesztőségéhez (Dohány-utca 1-ső sz.) bérmentes
levelekben intézendők.

PEST, 1866.

NYOMATOTT EMICH GUSZTÁV
M. AKAD. NYOMDÁSNÁL.

TARTALOM.

Cikkek: „Bodola Sámuel. — a-tól. — „A trónhajhász.“ (Tört. beszély.) *Tóvölgyi Titusztól.* — „Viddintől Bukuresztig.“ — „Pécs.“ *Nydrfi Károlytól.* — „A római fürdők.“ *Dr. Wieneről.* — „Hamburgi levél.“ *F. A-tól.* — „Egy hét története.“ *Vadnai Károlytól.* — „Vegyes közlemények.“ —

„Ujdonságok.“ — „Irodalom.“ — „Nemzeti színház.“ — „Szerkesztői üzenetek.“

Képek: „Bodola Sámuel.“ — „Török kávéház Viddinben.“ — „Török nők egymásnál látogatóban.“ — „A pécsi székes-templom.“ (Rajz. *Blumberg.*) — „Képtatány.“

Ujdonságok.

— (A képviselőház máj. 12-ki ülésében) öt bizottságra adták be a szavazatokat, melyek a kodifikálás, vallás és közoktatás, megyék és községek, anyagi érdekek és közintézetek ügyében fognak dolgozni. Ez ülésben továbbá elhatározták, hogy az országgyűlési irományokat minden oly főiskolának megküldik, mely jogi osztálylyal bír, s ha főlöszleg marad, a többinek is. — A máj. 14-én tartott ülésben az elnök több, a házhoz érkezett kérényt mutatott be. Ezek egyikében Irányi Dániel Párisban élő hazánkfia a nazarénusok üldözése alkalmából a lelkiismeret szabadságának biztosítását, a zsidóemancipáció alkalmából a polgári házasság érvényességét, az anyakönyvnek és a temetői felügyeletnek polgári hatóságok körébe leendő áthelyezését óhajtja. Azután fölolvasták az előbbi ülésben választott öt bizottság tagjainak névsorát. — A május 17-diki ülésben az e havi költségvetést állapítják meg, s napokat tűztek a bizottsányok összejövételére.

— (A Balaton) „Kisfaludy“ gőzöse, mely husz év óta van használatban, oly állapotba jutott, hogy már nem lehet többé rajta közlekedni. Kijavitása 15—20 ezer ftba kerülne, s ennyivel a balatongőzhajózási társulat nem rendelkezhetik. Kilátás van azonban rá, hogy egy új vállalat fog keletkezni, mely gőzhajót állít a Balaton vizére.

— (Rózsa Sándort) a theresienstadti államfogházából a péterváradi erősségbe szállították. Hétfőn érkezett erős fedezet alatt Pestre, s az indóháznál sokan nézték. A fogság nyomai nagyon meglátszanak rajta; egészen megöregedett, megöszült. Egy éjszakát a Károly-kaszárnyában töltött; másnap tovább vitték.

— (Az Almásy-pörben) elítélt Gergelyi Tódort apr. 23-án kelt legf. határozatnál fogva Péterváradra bellebeztek.

— v. — (Az első dt. magyar biztosító társaság) közgyűlését május 30-kán, délután 3 órakor tartja meg saját helyiségén.

— (Aprópénz.) A vasárnapi postával ötvenezer ftnyi tíz krajcáros bankjegy érkezett ide, s ebből hétfőn délig 24,500 ftot adtak ki, 25 ezeret pedig a buda-pesti kerülethez tartozó gyűjtőpénztárakhoz küldötték, hogy vidéken is segítve legyen az aprópénz-szükségén.

— (Egy alaptalan hír.) Az öreg „Presse“ egyik számában azt a hírt közlé, hogy azon esetben, ha a háboru kitör, Ő Felsége a Császár a magyarországi regensséget Császárné Ő Felségére bizná, egy teelős magyar miniszteriummal. Ez érdekes hírt persze mindjárt másnap megcáfolták.

— (A tiszáninnen ref. egyházkerület) e hó elején tartott gyűlésében Celder missionariust, a

moldva-oláhországi missio kezdőjét s alapítóját továbbra is mind erkölcsileg, mind anyagilag támogatni elhatározta s az eddig begyűlt kegyadományt részére elküldetni rendelte. Celder f. hó 5-kén Miskolcon az avasi templomban beszédet tartott a hit erejéről.

— (Az erdélyi muzeum) Miksa Györgytől érdekes kardot kapott. E kard a forradalom alatt egy magyar őrnagyé volt, ki a segesvári csatában négy muszka dzsidást vágott le vele, az ötödiket pedig halálosan megsebesíté.

— (Talált kincs.) Belső-Szolnokmegyében Viru Zepodi nevű helyen két kupányi ezüst pénzt találtak cserép-kancsóban. 1151 darab apró ezüst pénz, a mostani hatásokhoz hasonló, és 3 két ftos tallér alakú volt benne. E pénzek 1563 és 1621 évekből valók.

— (Egy szépreményű ifju) hunyt el közelebb Kolozsvártt. Ez a 20 éves gr. Bethlen József, kinek édes atyja, gr. Bethlen János, mint Udvarhelyszék képviselője van jelen az országgyűlésen. A derék ifju halálát öt fitestvér gyászolja.

— (Szilas-Balháson.) Veszprém megyében, e hó 2-án este 8—9 óra között egy finác, hihető feladás következtében, két dohány-áruól emberre leskelődve, azokat a falu legnépesebb részén megröghanta, s a futókat beérve, az egyiknek karddal nyakereit elvágta, s arcára irányzott 3 vágással rögtön kitérőlte az élők sorából. A holtánál találtak egy csomó dohányt és két uj forintot. A nép özszerohant, mégis a közbecsülést kiérdemlett bíró erélyes föllépése megakadályozta a nép itéletét; a vétkes örizet alá tétetett, s másnap a vizsgálatot megkezdettek.

— (Utmanics hirhedt rabló) Zágrágban a börtönből megszökött. A falat vágta ki, s az alullelvő istállóba leereszkedve, más ruhát öltött s fényes nappal elillant a büntető igazság kezeiből.

— (Uj sorozás.) Bécsi lapok írják, hogy a 80 sorgyalogsági ezredek mindegyikénél egy ötödik zászlóalj és a 32 vadász-zászlóalj mindegyikénél egy pótcsapatot fognak föllállítani.

— (A „Novara“ fregattot) három hajós-legény gyujtotta föl. El vannak fogva, s kivallották, hogy 300 ft volt ígérve nekik a felgyujtásért.

— (Stratimirovics tábornok) és ez idő szerint képviselő a magyar országgyűlésen, bécsi hírek szerint felajánlotta a kormánynak szolgálatát és hihetőleg egy szerb önkénytes csapatot fog vezényelni.

— (Miért pirosak az egy- és ötforintos bankjegyek,) míg a többi zöld? Mert amazok szégyenlik, hogy anyjok, a bank, kitagadta őket, és egy mostoha atyának, az államnak, engedte át a róluk való

Második évi folyam.

20. szám.

Május 20. 1866.

B o d o l a S á m u e l.

Csak néhány napja, hogy Erdély köztiszteletben és becsülésben megöszült ref. püspökének haláláról vettük a hirt. Bodola Sámuel 40 évig, mint tanár, e kis haza négy főtanodája mellett ügyszere-

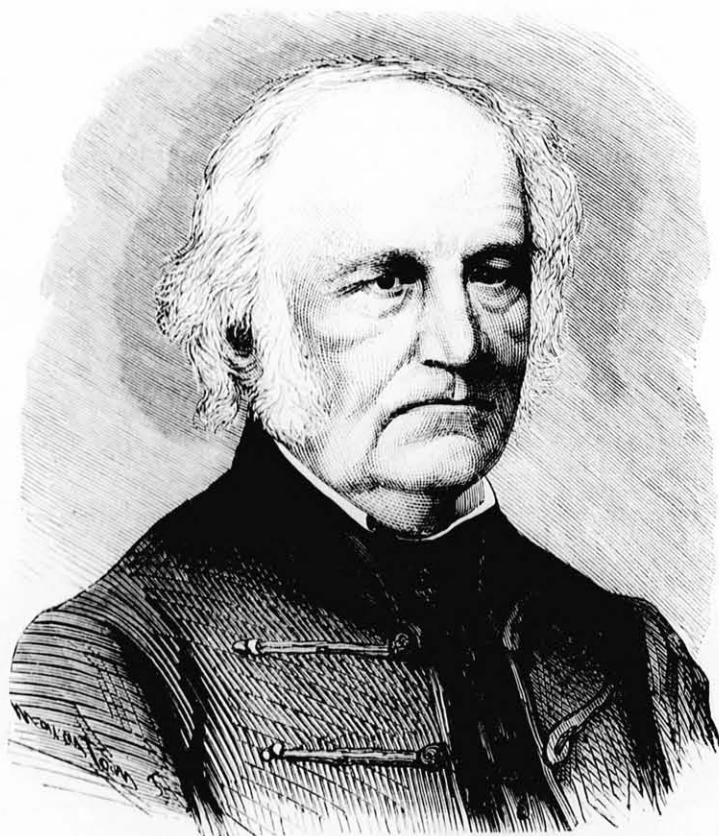
tettel és avatott kezekkel hintette az ifjuság szívébe a nemes és jó magvait; 18 évig, mint az anyaszentegyház közjegyzője tanácsosal és tettel erélyesen munkált annak jóllétére, felvirágzására; 12 évig mint püspök a legnehezebb és válságosabb időkben szilárd kezekkel tartotta a kormányt, előrelátó bölcsességgel és helyes tapintattal vezette egyháza ügyeit. Az 76 év terhe alatt is meg nem görbedett, hat lábnyi magas test, erős léleknek volt

hüvelye; akarata törhetlen volt, s igazságossága kérlelhetlen, mint a sors; kedélye, szíve őszinte, nyílt, mint a természet, s hivatalos állásán kívül ősmagyar természetű, jovialis, vidámkedélyű s

mosolygó öreg ur. Ily életpálya története méltán keltheti föl a közönség érdekltségét.

Zágoni Bodola Sámuel 1790. dec. 10-kén Székely-Udvarhely városában született. Édes atyját,

ki az ottani ref. főiskolában a bölcsészet és mennyiségtan tanára volt, hat éves korában elvesztette, épen midőn tanulói pályáját megkezdendő volt. — 1803-ig Sz.-Udvarhelyen, azután nagybátyja Bodola János, nagyenyedi theol. tanár s később erdélyi ref. püspök gondviselése alatt a nagyenyedi ref. főiskolában végezte tanulását, kitűnő sikerrel. 1814-ben a göttingai híres egyetemet látogatta meg, hol erdélyi ismerősein és barátjain kívül

Bodola Sámuel.

Magyarországból Péczeli József, később debreceni tanár, Szoboszlai Pap István püspök s több jeles társaságában folytató tanulmányait.

Hazatérte után 1816-ban udvari papsággal kez-

dette meg lelkészi pályáját Kolozsvárrt, özv. b. Dániel Istvánné és gr. Toldalagi Lászlóné házá- nál; még ugyanez év végén azonban a küküllőme- gyei Héderfája helységbe hívták meg hirdetni az Isten igéjét, miután pedig a Déván tartott közzsina- ton a papi hivatal folytatására fölszenteltetett, 1818-ban a virágzó maros-vásárhelyi egyház vá- lasztotta rendes papjának.

Alig két év múlva 1820-ban, az erdélyi ref. fő- egyháztanács megbízása folytán átvette a sz.-ud- varhelyi főiskolában a theologiai tudományok tanítását, hol nemes buzditással és szigoru igazsá- gossággal munkált az ifjuság javán 1833-ig, midőn ugyancsak a hittan előadására a maros-vásárhelyi főiskolához ment át. Érdemeit méltányolva, 1836- ban a N.-Bacsonban tartott közzsinat az erdélyi ref. egyház főjegyzőjévé választotta, mely tisztét együtt folytatta tanári hivatalával. 1841-ben a nagy-enyedi főiskola mellé tétetett át hittanárnak. Itt érte őt 1848, midőn a fenyegető viszonyok kö- vetkeztében kénytelen volt elhagyni e várost, s több tanár és polgártársával együtt vándorbotot venni kezébe.

A forradalom bevégeződése után, mivel Nagy- Enyed az iskolaépülettel együtt romokban hever- vén, ott tanításról szó sem lehetett, — a főegyház- tanács rendeletéből 1850-ben másodizben vevé át a m.-vásárhelyi theol. tanszéket. Majd 1854-ben megvalósulván az erdélyi reformátusok azon óhaj-

tása, hogy a theologiai tudományok addig négy iskolában tanítása egy helyre központosítottassék, s ezen központ helyeül Kolozsvár jelöltetvén ki: Bodola Sámuel ide költözött át, s ez időtől fogva az ujon föllállított papnöveldeben tanította a theo- logiát, vivén egyszersmind a még 1852-ben rábi- zott püspöki hivatalt is, melyben előde, a testben, lélekben meggyengült 86 éves Antal János kérel- mére, a főegyháztanács helyettesítette. Helyettes címmel folytatta püspöki hivatalát 1861-ig, a mi- dőn az uralkodó felség május 21-kén kelt ado- mánylevelében megerősítést nyert, s egyszersmind kir. tanácsosi címmel is felruházott. A püspöki esküt 1861-ben tette le a Sepsi-Szent-Györgyön tartott közzsinaton.

Megülte 1860. febr. 20-kán kolozsvári pap- és tanártársai körében negyvenéves tanárságának ünnepét, s az irt évben azon örömben is részesült, hogy a bonyhai zsinatra átutaztában a héderfaji egyházközségben egykori hivei, mint 44 év előtti papjukat a kegyelet és hálás megemlékezés leg- szívélyesebb jeleivel fogadták.

A jelen évben ünnepelte volna meg lelkészi hi- vatala 50-dik évének betöltését, midőn az öröm- ünnep gyászszá változott. Az egyenes lelkü és szilárd jellemü főpásztor, kinek lelki, testi erejét az idő meg nem törhette, három napi betegség után, apr. 22-én, 76-dik évében, közhasznu munkásság- ban töltött életét bevégezte. —a.—

A t r ó n h a j h á s z .

— Történeti beszély. —

VI.

(Vége.)

A kapitány, ki tanuja volt e jelenetnek, nem tit- kolható el érzését, s a szilárd férfi arcán köny gör- dült végig. Nem került ez ki Erzsébet figyelmét; a kapitányhoz lépett, melegen szoritá meg an- nak jobbját, — és sirva csengő hangon szólítá meg őt:

— Kegyelmed hű kiserője lesz férjemnek, ugye? nem fogja őt elhagyni sehol, és meg fogja vé- delmezni ellenségeitől? Kegyelmed nemde meg- ígéri ezt nekem?

A kérés annyi érzéssel, oly benső kifejezéssel volt mondva, a kérelem oly őszintén intézve, hogy a tiszt nem tagadhatá meg e szót: — Igen!

— Köszönöm kapitány uram, — rebegé a hölgy hálásan emelve föl szemeit, — én bizom ígéretében.

Nehány óra múlva föl volt nyergelve Barcsay

paripája, s a hű állat trüszögött, tombolt, midőn urát közeledni látá.

— Édes lovam, hű szolgám; — sohajtá Barcsay, — nagy kedvvel indulsz, nem tudom, milyen kedv- vel fogsz visszatérni?

A hölgy biztató szavai, a mosoly, annak oly rö- g- tön vidámmá átváltozása, jó hatással voltak a férj- re; de midőn lovára ült s a körüle összegyült bú- csuzó eselédséget, az öreg Imre ősz fejét és siró arcát megpillantotta; midőn a sok ismerős alak- tól, melynek legtöbbje gyermeksége óta környezé őt, — válnia kellett: soha sem érzett fájdalom szo- ritá el kebelét, nem látott keresztül a szemeibe to- lult könyeken, nem látá már a feléje repülő búcsucsókokat, — még egyszer a tornácra tekin- tett, s utolsó istenhozzádat intve, a kapun kivág- tatott.

Még nem tünt el az utolsó lovas, midőn Erzsébet szintén lovon ült, s néhány hü eselédjétől követve száguldott Kolozsvár felé.

VII.

Kemény íróasztala mellett ült, midőn Bánfy Erzsébetet jelenték be; arca láthatólag elkomorodott, és apródjának intett, hogy bocsássa be.

Nyulánk, tetőtől talpig feketébe öltözött nő lépett a fejedelem elé.

A halvány alak megállt, a fejedelem előtt mélyen meghajtotta magát, aztán bágyadtan ragyogó kisírt szemeit, s fájdalomtól kuszált arcát lassan és méltóságosan fordítá feléje:

— Kemény János, Erdély nagyságos fejedelme, — kezdé büszke, de reszkető hangon, — sokkal jobban ismeresz, mintsem hogy a magam bemutatására lennék szorulva. Barcsay Ákosné, Erdély volt fejedelmének neje, Bánffy Erzsébet áll előtted, a ki férjét követeli tőled vissza; — vagy ha akarod, egy szegény, kétségbeesett nő borul eléd, — szólt mindig gyengébb hangon, — a ki férjeért jött kegyelmet esedezni. Már hullt le a Bánffyak és Barcsayak válláról fő, de még nem hajlott meg földi uralkodó előtt; — csak akarnod kell azonban, s e büszke család egyik tagja lábaid hoz hull, és lealázott ajakkal csókolja le a porszemeket saruidról. — S e szavak után Erzsébet térdére ereszkedett.

Kemény e közben megfogá a hölgy karját, s őt a földről fölemelni igyekezett.

— Ne bánts! — könyörgött ez a fejedelem térdét átkarolva, — hagyj engem itt a porban fetrengei, s bevallani kicsinységemet előtted. Könyörögni jöttem hozzád, s itt lábaidnál fogok heverni addig, míg fejedelmi szavad férjem életéről nem biztosít.

Kemény zord szive dacára is meg volt hatva.

— Férjed, Erzsébet, nagy bünt követett el; — szólt mintegy atyai hangon, — mellözve azt, hogy ellenem nem szünt meg agyarkodni s Fogarast és Dévát Endre öcsese által Ali basa kezére játszani igyekezett. Ezt tagadni nem lehet. Kapi renegát elfogatott, s a férjed által sajátkezüleg Alinak irt levél nála megtaláltatott. Ez nagy bűn, nagy mindenekfelett! Nem fosztalak azonban meg a reménytől, — elismerem én is, a mennyivel neki tartozom, — s ha még nem késő: férjed életéről biztosítalak.

— Késő! — sikoltá rémes hangon Erzsébet, s fölugorva, merev tekintettel, és reszketve bámult Kemény szemei közé.

— Lehet, hogy még nem késő. — És mig a

hölgy kételyokozta kétségbeeséssel küzdött, Kemény asztalához ült, és sebes íráshoz fogott. — Siess ezzel Kendre, — mondá a levelet bepecsételve és Erzsébetnek nyujtva, — férjedet hihetőleg ott fogod találni.

A hölgy mohón ragadta ki Kemény kezéből a feléje nyujtott iratot, s mint örült rohant ki azzal a fejedelem szobájából.

VIII.

Kend egy csárdaszerű vendéglő volt a Kővárnak vezető ut mellett. A tulajdonképeni vendéglőt magas fal keríté magába, szalmafedelén galambok turbékoltak, és a kerítésen kívüli állás tetején károgtak a varjak. A vendéglő háta mögött magános, meredek, csucos köszirt nyult föl, mohos oldalából lompos cserje gebedt az ég felé, a cserje leveleit kecskék rágdosák, — az egész szirtcsúcs pedig el volt nevezve a vendéglős által *függő kertnek*.

A kapitánynak meg volt hagyva, hogy Barcsayt láncokba verje, és úgy vezettesse Kővár felé. Ezt azonban a tiszt Kendig saját felelősségére nem tette; Kendhez azonban mintegy negyedóra járásnyira sorakoztatá századát, és Barcsayt leszállásra kérte.

— És miért az most? — kérde Barcsay esodálkozva, midőn úgy is mindjárt Kenden leszünk?

A kapitány fölmutatá neki a fejedelmi rendeletet, ki is azt átfutva halványan, de szilárdul szállt le lováról. Ekkor láncok hozattak elő, s reá veretvén, a század egyik fele előre, ő négy huszár közt a közepen, s a század másik fele hátul loval haladt Kend felé.

A vendéglő előtt Tamás deák és fejedelmi csatlósok által fogadtattak.

Tamás magához inté a kapitányt, s karon fogva szobába vezeté, hol új rendeletet olvasott föl előtte, mely Barcsayt Kenden megöletni parancsolja.

A kapitány ráncolt homlokkal hallgatá végig a felolvasást, aztán Tamás felé fordult:

— A fejedelem rendeletét megmásítani nincs hatalmamban, de mig én, és huszárjaim itt leszünk, bizonyos okoknál fogva, Barcsay életét megkímélni kérem. Ne nyugtalankodjék azonban kegyelmed, — jegyzé meg a tiszt a mellette feszengő Tamásra tekintve, — csak abrakot adatok a lovaknak és aztán rögtön megyünk.

— A mint tetszik, válaszolá most Tamás és kilépett az ajtón.

— Segítsétek le ő nagyságát a lóról, — szólt

Tamás csatlósainak, aztán karon fogta a leszállt, és reá megvetve tekintő urat.

— Kövessen kegyelmed! — kiáltá most a deák a lenéző tekintetre fölindulva, és előre lépett.

Barcsay láncát csörgetve haladt utána.

— Kegyelmednek meg kell hálnia, — mondá Tamás a terembe érve; — csak azt sajnálom, hogy ilyen nagy urat arany koporsó nélkül kell a földbe ásatnom.

Barcsay összerezzen e szavakra, — de a pöfeszkedő arcára tekintve elfeledé a halált, s föl emelé büszke fejét:

— Kemény János méltó hóhércimborát választott magának. És e szavak után hátat fordított.

— Követelem mindenkitől, — kiáltá Tamás neki vörösödvé, — hogy a fejedelem nevét és küldöttjét tiszteletben tartsa, annál inkább egy desentor!

Az induló fuvása nemsokára jelenté a huszárrok távozását. Barcsaynak sziveig hatott a trombita mindinkább gyengülő hangja, míg Tamás kárörömmel vizsgálá a büszke arc változását.

— Vezessétek utánam az elítéltet, — parancsolá kevés szünet után a csatlósoknak.

— Vádat akarok hallani, és nem pecéretet, de bírakat látni, — mondá Barcsay kevésé megtört, de férfias hangon. — Kik vagytok ti, és ki hatalmazott föl benneteket, hogy Erdély egykori fejedelemre meritek tenni ujjatokat? Ha rablók, zsiványok vagytok, a nyeregtakaró alatt találni fogtok két erszény aranyat, s ha hozzá még gyilkosok is vagytok, megtehetitek azt is, megöltök itt, — de innen míg Barcsay Ákosnak hínak, s míg fölöttem az ország birái határozni nem fognak, senki parancsolatára elmozdulni nem fogok. — És e szavak után egy mellette álló székre veté magát. Arca sápadt volt, és ajkai kékesek, de büszke és szilárd tekintetében félelmet nem födözhetett volna föl senki.

— Ha há! — kiálta föl a méregtől reszkető Tamás, — a ki Fogarast és Dévát a töröknek eladni s fejedelmét elárulni akarta, — most mily dicsően henceg. — Tisztelegjetez nekik, — emeljetez előtte kalapot, — szólta a csatlósokhoz fordulva, míg azok jókedvüleg röhögtek.

Barcsay, ki Tamás szavaiból most tökéletesen meggyőződött, hogy terve szóról szóra el van árulva, s így jelenleg csakugyan, bár törvénytelenül is, de halálát várhatja, mélyen és mereven bámult maga elé. Pillanat alatt ezer tárgy fordult meg szemei előtt, s minden tárgy, minden a mi kedves volt, nevének halvány alakjában bontako-

zott ki. — Meghalok, — susogá önmagához, — itt hagyom őt, ki talán most a Mária-bérenél eped, és imádkozik értem. — E gondolat mérges nyilként furta át szivét, és könyeket facsart szeméből.

— Sirunk? — kiáltá Tamás föl kacagva.

Barcsay hirtelen és büszkén emelé föl fejét, aztán ajkait megvető és keserű mosolyra vonva nézett végig a hitvány alakon, — erre ismét magába mélyedt.

— Előre! előre! — kiáltá most Tamás, — csak nem fogunk itt figurázni veled, — vezessétek a függő kertbe. Utánam!

— Nem! — kiáltá ekkor Barcsay. — Bitang, ha megakarsz ölni, — megölhetsz itt is.

Tamás ereiben felfort a düh.

— Te nevezesz engem bitangnak? — te hazááruló! — kiáltá Barcsay előlépve. — Akasztófa lesz maradékos családi fája! — De e pillanatban megcsördült a lánc, és irtóztatót csattanva Tamás arca, a deák földre bukott.

— Lőjétek agyon! — hörgé ez, kevés szünet után visszanyerve eszméletét. — Lőjétek agyon a kutyát! És kék ajka reszketett, tajtékzott, mint egy megdühödte.

A csatlósok föl vonták fegyvereiket.

— A fejedelem nevében! — kiáltá ekkor kívülről egy női hang, — bocsássatok be a fejedelem nevében!

Barcsay remegni, reszketni kezdett e hang hallatára, szivét a legédesebb és legfájóbb érzés vegyülete feszíté.

— Lőjétek agyon! — kiáltá Tamás ismét, — én parancsolok itt a fejedelem nevében!

Egy pillanat alatt nyílt föl az ajtó és durrantak el a fegyverek.

Barcsay véresen hullt a pádozatra, s a szobában elterülő füsttől nem lehetett látni semmit.

— Férjem, egyetlen férjem! — sikoltá [Erzsébet a szobába rohanva, és futkosva egyik csatlóstól a másikhoz, míg tekintete Tamás iszonyu arcán akadt meg.

— Te itt? — kiáltá rémülettel.

— S ő ott, — válaszolá ez gunyosan, a vérben fetregő Barcsayra mutatva.

A hölgy irtózva és remegve követé tekintetével Tamás mutató ujját.

Barcsay a halállal küzdött. Nyitott, bágyadt szemei nevére voltak függesztve; látszott, hogy mosolyogni akart, mert a jel ott derengett sápadt ajka fölött, de a fájdalom nem engedé azt. Sárkuló arca szelid, ihletett kifejezésében egy-egy vércsepp piroslott.

Erzsébet oda rogyott, és lecsókolta azt onnan.
A hölgy félrehajtotta a vérző homlokról a haját,
és megcsókolta azt, — aztán ajkait a sziv sebére
nyomta, s a seben át besusogta a kebelbe:
— Ákos! Ákos! — és elveszté eszméletét.

... Kemény, a mint ez eseményt hírül vitték,
fölsóhajtott:

— Trónt keresett, mert nem tudta azt: hogy
egy hü sziv birása több a trónnál!

Törökgyi Titusz.

Viddintől Bukuresztig.

I.

(Viddin. — Látképe. — Nagy Lajos magyar király s a görög császár találkozására Viddinben. — [Rákóczy] György. — Az 1849-diki magyar menekültek. — Török nők. — Egressy Gábor naplójából. — Török kávéházak.)

Lapunk tavalyi évfolyama első kötetében „Al-
dunai képek“ cím alatt egy cikksorozatot közöl-
zó nem láthatja a Dunáról, Viddin tűnik elő. Itt
a gőzös kapitánya egy órai időzést enged, mely

Török kávéház Viddinben.

tünk illusztrációk kíséretében, mely az olvasót fe-
jedelmi folyónkon Belgrádtól egészen az oláh-török
partokig vezette. Minthogy Dunánk partjain
minden talpalatnyi földhöz hazánk történetéből
számtalan emlék fűződik, nem hiszszük, hogy ér-
dektelen legyen, midőn tavaly megkezdett utunkat
ott kezdjük meg most, a hol akkor hagytuk, s az-
tán Gyurgyevórol a szárazföldi uton vezetjük be
olvasóinkat Bukurestbe, Moldva-Oláhország fővá-
rosába, mely Kuza detronisatiója óta kétszeresen
felköltöte magira iránt az érdekeltséget.

Calafáttal szemben, mely várost a gőzősen uta-

idő alatt az utasok rendszeren meg szokták tekinte-
ni a várost, s bárha Belgrád külseje már kiábrán-
díthatott, mindazáltal még itt is tesznek sétát.

Viddin magyarul: *Bodon*, 26,000 nagyobbbrészt
török lakosságu, élénk kereskedő hely s tekintve,
hogy török város, még vignak is mondható, de mi-
ként többi társai, ez is el van hanyagolva s utcái
kaeskaringósak. Kikötőjében rév vagy kövezet-
nek semmi nyoma, itt nagy garmada kőszén,
amott néhány hajócölöp s egy-két iszonyu hordó,
melyek közül egy is egész szekérterhet képez —
s ez minden. Néhány gyalulatlan fatörzs szolgál

ülöhelyül a nagy számmal ide özönlő lakosságnak, mely az érkező hajót óhajtja látni. Az oldalt csoportosult török nők ép oly kevéssé látszanak egymással beszélgetni, a mily figyelmesek arra, hogy minél kevesebbet mozogjanak; ezek szobrokhoz hasonlítanak.

A kikötő háttérében levő épületek kávéházak. Széles ereszeik alatt lekucorodott, pipázgató mozlim polgárokat láthatni. A kikötővel szemben néhány utca nyílik meg, s a jobb kézről való a főút, melybe belé megyünk, miután már elébb megnéztük a két sor, élénk színekkel kifüstölt boltokból álló bazárt. A nap majdnem függélyesen süt le, s a boltok fölé feszített ponyvák hasadékain át belöveli sugarait, melyek ezerféle árut világítanak meg.

Viddin mint erős vár, s Bolgárországnak védbástyája — igen sokszor ostromoltatott s vétetett be. Midőn Bolgárország szintén a magyar korona véduralma alatt állott, Viddinben a magyaroknak rendes helytartójuk volt, s akkor a magyarok közül itt többen meg is telepedtek. Palaeolog János görög császár, rettegve a trónját veszélyeztető ozmán hatalomtól, szorongatott állapotában ígéretet tőn a pápának, hogy országában a görög helyett a római kath. vallást fogja meghonosítani, s a pápával együtt nagy Lajos magyar királyt is segélyadásra hívta fel.

Ez ügy elintézése végett P. János császár és nagy Lajos király Viddint tűzé ki személyes találkozási helyül, hol mindketten fényes kísérettel jelentek meg, s a magyar király kedves mulató helyéről, Lippárról bájos nejét is magával vitte, s miután a hatalmas Lajos a gyöngé bizanci császárt segélyadási ígéretével megvigasztalá, Viddin a legpompásabb lakomák és fejedelmi multságok színhelyévé lön.

A porta II. Rákóczy Ferenc fiát, Györgyöt Ausztria ellen ijesztőül akarván fölhasználni, ezt 1738-ban Erdély fejedelmének nevezte ki, s hogy a magyar határokhoz közel legyen, Viddinbe küldötte. Itt a viddini pasa rendkívüli pompával fogadta Rákóczy Györgyöt; üdvözlő ágyulóvések közt 300 keletiesen föl cifrázott lovaggal ment eléje, diszes sátorokat veretett föl a mezőn, s több napon át fényes lakomákat, harcjátékokat, lövésnyit s nyilazást rendelt tiszteletére. Ezután Rákóczy György a nagyvezir táborába ment, mert azt gondolta a porta, hogy mihelyt megtudja a magyar, hogy Rákóczy a török hadsereg élén áll, mindjárt az egész nemzet lóra ül és fegyvert ragad. De csatlakozott, mert senki sem mozdult s miután szeptember elején a törökök Orsovánál vissza-

verettek, Rákóczy Viddinbe tért vissza, miről Mikes Kelemen, ki Rákóczy kísérelője volt, így panaszkodik:

„Elkészülénk tehát és a vezér táborába menénk, de hogyan menénk! mert példa nélkül való dolog a mi dolgunk, senkinek közülünk lova nincsen, sem tábori eszköze sat. Micsoda változás! Ennekelőtte néhány hónappal nagy pompával vittek be Viddinbe; most pedig még a városon sem akartak keresztül vinni bennünket, hanem a városon kívül a kertek között kellett sokat kerülni. Végre a szállóhelyre érkezünk, és itt is sátorok alatt vagyunk, *csak magunk, mint a száműzöttek!*“

Viddin ránk magyarokra nézve a 17 év előtti eseményeknél fogva is különösen nevezetes. E város egy pasa székhelye, s itt volt a világosi fegyverletétel után mintegy 5000 menekültünknek egyik bellebbeztetési helye.

Olvasóinkat bizonyára érdekelni fogja, ha erre vonatkozólag Egressy Gábor volt kormánybiztos és akkori menekült naplójából néhány pontot ide iktatunk.

1849. szept. 1-jén így ír Egressy: „K. L., B. a két P., M. L. sat. néhány nappal előbb érkeztek ide s a pasa nagy kitüntetéssel fogadta őket, s a várban szállásoltatta el mindnyáját. Nekünk, kiket a táborban sátrak alá helyeztek, a városban szállást bérelnünk nem szabad. Táborunkat örök környezik, kik egymástól 30 lépésnyi távolságra állanak. Ezen körből kimennünk nem szabad, s a kik vásárlás végett a városba akarnak menni: erre a török őrség parancsnokától szükséges engedélyt kapniok. Táborunk a váron kívül s a külső sáncon belül, a Dunaparton fekszik. E hely nem igen egészséges, minthogy tavasszal viz alatt szokott lenni. — A török kávések sátraink közt tanját ütöttek és mangálaikon (szenes serpenyő) főzik fekete kávéjukat.

„Szept. 3. Szokatlanul alkalmatlan éjjelente azon orditozás, mit a török örök végbe visznek. Mihelyt beesteledett, a török őrnagy sátorőre azonnal el kezd kiáltani teli torokkal bizonyos jelszót, ezt őrszomszédja, szintugy kiáltva, tovább adja, s ez így megy köröskörül, szünet nélkül, egész hajnalig. Hajnali 3 órakor valami sipító törökzene szólal meg dobszó mellett, imára serkentvén az őrsereget. Hangszereik: hosszú vékonycsövű vadászkiürtök s ugyanannyi fuvolasíp.

Ezen zenészek nem a nagy zenekarhoz, hanem csak a dobosokhoz tartoznak, mert katonai menetek alkalmával a dobolás mindig sipszóval jár. — A török őrsereg, mely szintén itt mellettünk tábo-

rozik s mely körülbelül egy zászlóalj lehet, minden alkonyatkor gyakorlatokat tart. A mily lomhák, úgy szólván csámpásoknak látszanak a törökök különben, szintoly meglepő katonáik ügyessége, mozgásaik gyorsasága s szabatosága e gyakorlatoknál. Francia mód szerint forognak, de török vezényszóra. Öltözetük könnyű: rövid ujjas és pantalon kék posztóból, fejükön kis vörös fez, lábaikon szőrhariznya és cipő.

— Miféle csodálatos mumusok azok, kik egész naphosszanta amott a belső vár sáncain guggolnak, — kérdezem egy honvédtől, ki a városból jött.

— Török asszonyok, mondá.

— S mit csinálnak?

— Bámulnak és kacagnak bennünket, mint mi őket. Fejük nagy fehér kendővel van bepólálva, s csak szemük látszik. Mindeniken fekete ujjas köpeny van, olyan dominó-féle.

Szeptemb. 16. A mily tündéri, a mily vonzó volt e város a szemnek távolról és kívülről: szintoly hétköznapi, visszataszító és csömörletes az, a mi érzékeinknek, közléről és belülről.

Hihetetlen, megfoghatatlan, hogy az európai műveltség tőzsomszédjában, a magyar végvidéktől gőzösön egy napi járásnyira, minden átmeneti fokozat nélkül, ily végtelen különbség találtathassék az emberiség állapotában.

Annyira más világ ez itt, annyira bámulatos, annyira idegenszerű s mély szánalomra méltó: mintha bennünket egy isteni bűvész Páris fénycsarnokaiból, egy perc alatt, Afrika közepére varázslana, s az időben ezer év előtti multba, az emberiség bölcsőkorába.

Viddin nem annyira vár, mint lapályon épült erősség. Belvárosa nem nagyobb mint Kassa. Mély sánc és magas bástyafal környezi, — négyszegű faragott kövekből építve, — melynek egyik oldalát a Duna mossa. Ezen bástyafalon kívül terül el a külváros félkörben, melyet ismét árok, és magas földbányés kerít. A belső várnak négy kapuja van, a külső sáncnak három.

A Dunáról közvetlenül a belvárosba juthatni. A belváros kapuin belől szűk, tekervényes utak visznek mindenfelé, két-három ölnyi magas deszkakerítések és sövényfalak között, mely utóbbiak sárral tapasztvák és meszeletlenek. E kerítéseken mitt-amott zárt ajtók. Félelmes némaság mindennütt. A gerlék örökös turbékolásán kívül semmi inesz.

Félóra óta keringek már e ronda néptelen tömkelegben, mindig szorongóbb kebellem. Nem látok semmi élő teremtményt, kivéven valami undok fajta gazdátlan ebeket.

— De mégis... három burkolt alak, mint megannyi kisértet közelít egy oldalsikátorból. Ezek török nők. Fejeik nagy fehér patyolatkendővel burkolvák, mint azt némely vidékeinken a magyar parasztnők viselik, azon különbséggel, hogy ezeknek itt csupán szemek látszanak. Hosszu fekete ujjas-köpeny mindeniken, hogy termetök se látassék. Egy ajtó előtt megállanak s kopogtatnak. Ez alatt engem meglátva, rám bámulnak, mint én reájok. Élénken váltanak néhány szót, s a megnyílt ajtón kacagva eltűnnek, utánuk az ajtó ismét becsuktván.

Ur isten! hogyan jutok ki e csodálatos tekervényből?... mondom magamban, midőn egy kő repül elémbé. Körültekintek: senkit se látok. Kis idő múlva ismét egy másik kő porzik el melletttem, valami vad gyermekhahota kíséretében, s e kiáltások között: „gyaur-magyar! gyaur köpek!“ s balra, egy eddig észre nem vett zugutcában nagy csapat török gyerkőcöt pillantok meg. Már nem jó helyen járok, gondolom, s visszafordulok. Ekkor a kerítésből, hová a gyermekek befutottak, valami sajtószertű zsvajt hallok, bizonyos ótestamentomi lázas hangjátékkal. Ez bizonyosan török iskola.

Végre egy emigrans jön.

Én. Ugyan kérem, hol van itt a város?... merre vannak a házak, az utcák?...

Ő. Hiszen ez a város; ezek a házak, ezek az utcák, a hol vagyunk.

Én. Hiszen ez itt mind puszta kerítés két felől.

Ő. Igen, de belől ezeken házak, udvarok és kertek vannak.

Én. De hiszen ezek az utcák ki vannak halva? Kérem, hol vannak itt az emberek?

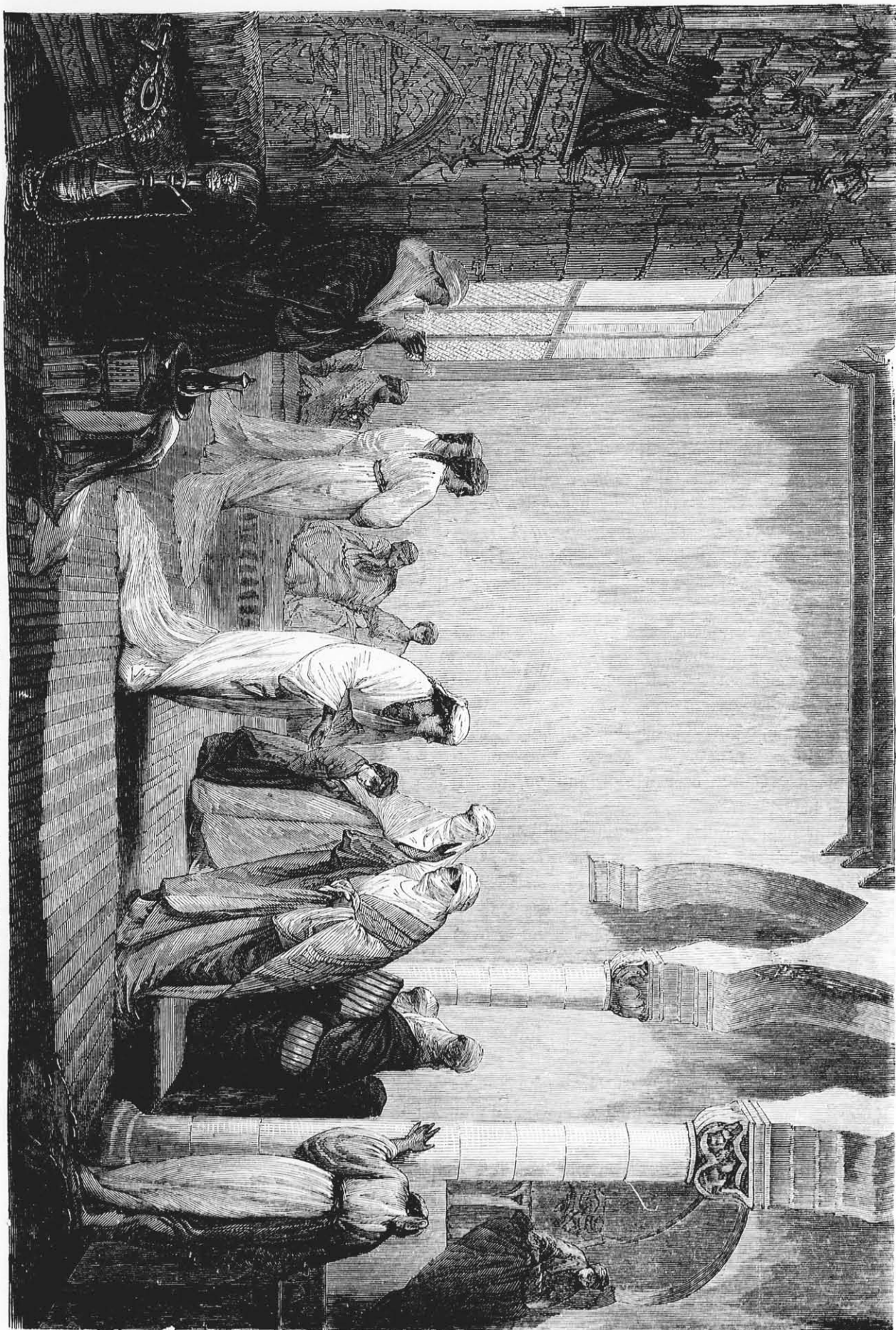
Ő. Hát az asszonyok otthon ülnek, a férfiak pedig a kávéházakban, boltjaik s műhelyeikben. A boltok itt mind műhelyek, vagy a műhelyek mind boltok. Ezek pedig az ugynevezett bazáron vannak, mind együtt.

Felkerestük aztán az ugynevezett bazárt, azaz: boltosutcát, s összejártuk e tömkeleg minden zegzugát.

A mint az emberek itt legelőször tanyát ütöttek, s hol azon tanyáikat körülkerítették: azok századok után is ott állanak.

Itt nem a házak sorozvák utcák szerint, hanem az utcák mennek a házkerítések önkénye, szeszélyei szerint. Utcára fekvő házak ritkán láthatók; az ilyenek is háttal vannak fordulva kifelé. A közkenyelem alá van rendelve a magánosokénak, valamint a rend, biztonság és tisztaság minden tekintete.

Török nők egymásnál látogatásban. (A „Vidinai” Bukurestben c. cikkhez.)

A házak mind fából építvők; oldalaik mind sövénymódra fonvák és sárral tapasztvák. Ilyen a pasa háza is. Az építőmesterek cigányok, vagy bolgár parasztok, kiknek e mesterségről természetesen fogalmok sincs. Ugyanazért az épületeken semmi más jellem, mind a lelki szegénység kifejezése. E házak szabály és izlés nélkül ösztoldozott kalibák, számos apró fülkékkel és kamarákkal.

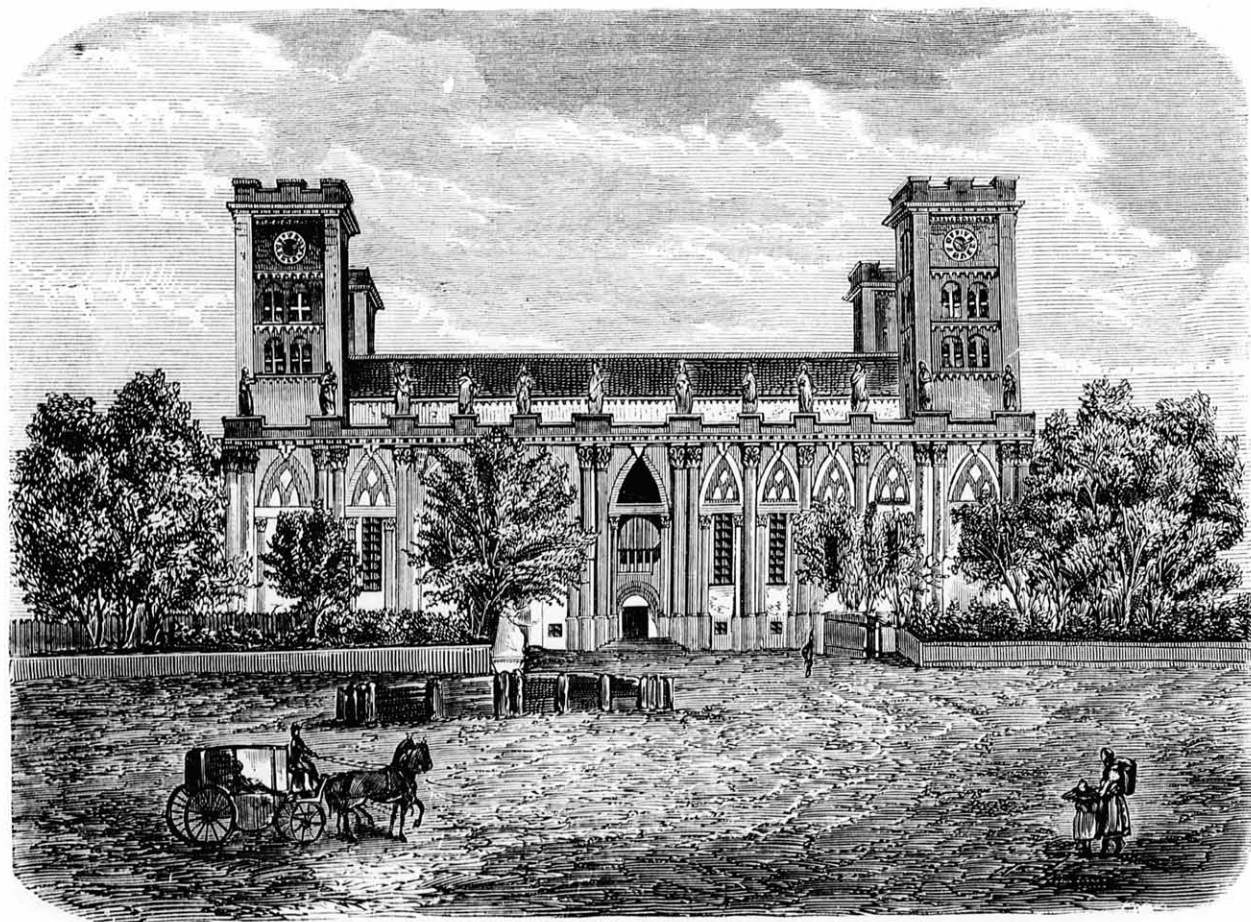
Az ajtók általában oly szűkre szabvák, hogy csak mélyen meggörnyedve bujhatni rajtok keresztül. E faházak bordáin mindent szegeznek; a gerendázatok műtani szerkesztéséhez itt senki

A gazdagok szobáiban deszka-emelvény futja körül a falakat. Erre szalmával tömött zsákokat és párnákat helyeznek, melyek közönséges pamutkartonnal borítvák. Ebből áll a híres török diván. Fent keskeny deszkapole futja körül a falat. A padlatot finom vesszőfonadék borítja.

Tükrök csak a gazdagnál láthatók. Asztal, szék, s más európai-szerű butor sehol sem találtatik.

A kályha hiányát a szegényeknél cserépmangál, a gazdagoknál kandalló és rézmangál pótolják.

E szobák mind hasonlók egymáshoz. Ki egy gazdag s egy szegény szobát látott: az valameny-

A pécsi székestemplom. (Fénykép után rajz, Blumberg. Szövege a tulsó oldalon.)

sem ért.

Itt az üvegablak kivétel, mondhatni fényűzés. Üvegablaku ház jóllétre, gazdaságra mutat. Hol az ablaknyílásokat finom farostély szövédőkek zárják: ott háremek vannak. Egy uri szobában hét-nyolc ablak van. A török szobák úgy építvők, hogy két-három oldalról szabadon álljanak. A legsilányabb viskónak is cserép fedele van.

A házak belseje megfelel külsejének: szegény, nyomoru. A szobában semmi butor, egy gyékényen kívül, melylyel a szoba földje be van terítve.

nyit látta.

Ruháikat a falba épített fülkékben tartják; pénzeiket pedig tulipános ládában, mely a főhelyen áll, egy szegletben.

A gazdagok kincsei drágakövek és paripákban állanak.

Boltjaik a mi vásári deszka-bódéinkhoz hasonlítanak. Ajtajaik nagy lepentyűk, melyek midőn fel vannak támasztva: a bolt valóságos szinpadot képez, lábnyi deszka emelvénnyel, melynek közepén ül a boltos szőnyegen, keresztbe vetett meztitlábakkal, papucsai a járdán hevervén.

A fű- és ékszerárusokat kivéve, minden boltos kézműves is. Árul és dolgozik egyszersmind. Segédek egy mellékfülkében dolgoznak.

A vevő nem lép fel a bolt padlatára, hanem csak a járdán áll meg előtte, s ott végzi alkuját.

A kávéházak száma tömérdek, mi azt mutatja, hogy ez a töröknek fő szükségei közé tartozik.

Az emberek itt kétfélék: kávéházban ülők és boltban ülők.

Kávéházaik, fogadóik, mint minden közhelyeik, rondák, nyomoruk . . .

Itt azonban elhagyjuk Egressy elbeszélését és tovább indulunk.

P é c s.

I.

A balatoni vidék után — nem mondom mindjárt, de ha sor szerint megyünk, nemsokára következik Baranya, melynek fővárosa és székhelye Pécs. Ennek és elragadóan szép vidékének s történeti nevezetességeinek megismertetésével akarom olvasóimat foglalkoztatni.

Ott, hol a Krajnán át Magyarországra vonuló Alpések a Mecsekben végződnek, fekszik az említett város, e hegy oldalában csinos svájci modorban épült szőlőházaival.

Hogy ki építette eme sokat szenvedett várost? nem tudatik; annyit azonban a történelemben tett böngészés nyomán megtudtunk, hogy már 899-ben Krisztus után itt a rómaiaknak „Sopianae“ név alatt fallal kerített, nagykiterjedésű és igen gazdag kereskedésű városa volt. — Mi nevének eredetét illeti, azt szintén homály fedi.

Magyar nevét nagy Lajos királyunk egyik, 1093-ban kelt oklevele említi legelőször *Peuche* név alatt, mi nem lehet más, mint Pécs. A középkorban már nem Sopianae, hanem *Quinque-ecclesiae*, vagy *Quinque-basilicae* névvel fordul elő, és ez, valamint *Fünfkirchen* német neve is valószínűleg azon öt templomtól eredt, melyek itt már az ősidőkben léteztek. Ugyaninnen származtatják némelyek magyar nevét is. Tudniillik a tót pet (öt) petkozeta (öt templom). Bombardi szerint azért *Quinque-ecclesiae*, mert szent István a pécsi püspökséget 5-nek alapította, Bonfinius pedig a Peucenes néptől származtatja; ezek itt székeltek. Mások azonban az Apponyi-nemzetség őseitől, kik Pec, Pecch, Pech neven fordulnak elő történetünkben. De menjünk tovább.

Kevés magyar ember létezik, a ki e közmondást: „Magyarnak Pécs, németnek Bécs“ — ne tudná. Eme közmondás pedig arra emlékeztet, hogy már őseink előtt nevezetes város vala.

Eme közmondást, nem egyedül a már a régen itt virágzott tudományosság mondatta velük,

hanem más is. Mert vidéke oly megragadóan szép hogy annál festőiebbet kevesebb lelünk. — Az agg Mecsek korom- és mohlepte szikláival komoran néz alá az oldalán fehérülő élénk városra és ennek déli részén elterülő síkra, míg alul a Pécs-patak kigyózdik tova a rétek bársonyán. Leggyönyörűbb azonban a siklósi utról, midőn szemünkbe tűnik a kéklő Mecsek, gyönyörű szőlőházaival, alább a roppant bazilika, melynek fényképileg vett rajzát tünteti föl képünk; aztán a szeminárium, megyeház stb.

Ha sok szomorú nappal bejegyzett nemzeti történetünk lapjait forgatjuk, igen kevéssé van abban, mely Pécsnek borzasztó szenvedéseit elő ne tüntetné.

Azt már tudjuk, hogy Pécs a magyarok bejövetele előtt létezett, és azt is, hogy szent István első apostoli királyunk itt püspökséget alapított. A székesegyház akkor más vala, s 1064-ben, husvét napján a Gejza által 3-szor megkoronázott Salamon koronáztatásának volt tanuja.

A szerencsétlen mohácsi csata után, — hol a pécsi, nagy Lajos által alapított akademiából egyik tanárunk vezérlete alatt síkra szállt 300 ifjú mult ki a hősök halálával — a törökök által annyira fölperzseltetett, hogy a váron és székesegyházon kívül minden a lángok martaléka lön. Hogy mit szenvedett a török iga alatt, annak leírására nem ily kis hely volna elég, hanem kötetek. A török járomnak 143 évi viselése után ismét éledni kezdett, mi csak 1686-ban szept. 2-án történt. Ezután a kincstár birta 1706-ig; ekkor előbbi urára, a püspökre szállt. 1786-ban Mária Terézia által a szabad királyi városok sorába igttatott. — Hajdan kerek tornyokkal, miknek romjai maig is láthatók, és négy kapuval, s a rómaiak által épített kőfallal birt. A voltaképeni vár a székes-egyház mögött volt, mély árokkal és erős őrtoronnyal. Romjai még láthatók.

Nyarfi Károly.

A római fürdők.

Midőn a meleg fürdés szokása Görögországból Rómába is átterjedt s itt különösen a főbbranguaknak nélkülözhetlen szükségletévé kezdett válni, elégségesnek tartatott otthon egyszerűen egy meleg kádfürdőt használni. De később, hogy a meleg fürdőket és száraz izzasztókat a római orvosok is ajánlották, nemcsak Rómában, hanem az egész birodalomban, még a legkisebb városokban is nagyszerű, pompás fürdőházak alakultak, melyekben kényelem vagy orvosi rendelet szerint a fürdésnek fennemlített majd egyik, majd másik nem vétehető igénybe, — s a fürdés társaságban is történhetett.

Ezen fürdőházak (balnea), melyeket egyesek üzérkedési szempontból alapítottak, a fürdőt használnak nemcsak a lehető legnagyobb és a legkevesebb kényelemmel kínálkoztak, hanem tényleg is a legnagyobb fény és pompával valának kiállítva. Hogy miként változtak át a kezdetben egyszerű fürdők a leghallatlanabb fényűzés és pompa helyévé, legelőkelőbb találjuk lefestve Seneca egy levelében, melyet Linternumból, Scipio Africanus egyik villájából Luciliushoz intéz.

„E soraimat — ugymond — Scipio Africanus egy villájában írom. Látok itt egy roppant négyszögkövekből épült villát, egy erdőt környező falat, tornyokat, melyek a villa két részéről védbástyául szolgálnak, egy, magas fák és bokrok-tól eltakart vízmedencét, melyben egész sereg megfürödhetnék és odább egy régi fürdőüregét komoran és homályosan, mert eleink szokása volt csak homályban venni meleg fürdőt. Örömmel ragadom meg itt az alkalmat egybehasonlítani Scipio és a mi erköléseinket. — E sötét üregben mosta meg Scipio tagjait, midőn a földmunkáról fáradtan hazatért, mert mint eleink mindnyájan, földjét ő is maga művelé. — És ma! ki elégednék meg egy ily fürdővel! Mily szegény és alávaló ma azon fürdő, melynek falait értékes szoborművek és festmények nem díszítik, melyek nincsenek alexandriai és numidiai márvánnyal kirakva, melyekben a fürdőszobák tetőit tükrök nem képezik, melyeknek fürdőmedencéi oly értékes kövekkel nincsenek kirakva, minőket egyébkor csak templomokban ritkaságok gyanánt mutattak, melyekben a víz ezüst csapokból nem bocsáttatnék. És mégis ezek csak a közhasználatra szánt fürdőházak. — Nem említem a felszabadultak fürdőszobáit, mert itt, mily roppant mennyiségű a szobor, oszlop, melyek csak díszítmény és pompa végett állanak ott, mily roppant mennyiségű a víz! Scipio

ezen régi fürdőüregében igen apró hasadékok inkább, mint ablakok vannak metszve, hogy csak a legszükségesebb világosság bocsáttassék be; ma nem is fürdő az olyan, melynek roppant ablakain egész napon át a nap be nem süt, hol a fürdőkádakból a tengert és szárazföldet kényelmesen ne lehessen látni. — Oly fürdők, melyek kezdetben mindenkit bámulatra ragadtak, ma az ó-divatúak közé soroztatnak, mert a fényűzés új találmányaival mindinkább háttérbe szorítja azokat. Ez előtt csak kevés fürdő létezett s az is minden díszítmény nélküli volt; minek is díszítettek volna fel oly helyiséget, mely csupán haszonra s nem egyszersmind gyönyörködtetésre volt szánva; a vizet sem töltögették folytonosan, s nem is folyt az szakadatlanul, mint valami meleg forrásból. És mégis, mily gyönyör lehetett belépni azon homályos fürdőüregbe, melyekről tudva volt, hogy azokat Cato aedil vagy Fabius Maximus, vagy egy Cornelia sajátkezűleg alkotta!“

Ezen balneák minden pompájuk s idő folytáni folytonos terjeszkedésük dacára mégis csak pompás fürdőházak maradtak és semmi egyéb. Csak Bipsenius Agrippa, Augustus hadvezére és barátja kötö össze a fürdőkkel a görög testgyakorlatokat (gymnasia), melyek ugyanazon térben a látogatóknak fürdőhelyekkel, gymnastikai gyakorlatokkal, társas multságokkal és mindennemű műveléssel kínálóztak. Kezdetben tehát még Rómában is megkülönböztették a fürdőket a gymnasiumoktól s csak akkor, midőn bennük a meleg fürdő lett a főélvezet, nevezték el ezen óriási palotákat meleg fürdőknek, (thermae.)

Ezen meleg fürdők alapításánál Agrippának hihetőleg egészen más gondolatja volt, mint a későbbi császároknak, kik idejük izlése szerint szintén ilyeneket alapítottak. Agrippa idejéig a római lakosok nagy részéről, ha fürdőt akartak használni, csak kevesse volt gondoskodva, mert Agrippa aedili hivatalának esztendejében 170 ily fürdőt alapított, melyekben ingyen lehetett fürödni. — Ez időben a fürdőket használók külön osztályokba osztottak el. A legelőkelőbbek és leggazdagabbak saját házukban vagy villájukban fürödtek; a birtokosabbak a pompás fürdőházakban, melyeket egyesek üzérkedésből alapítottak; a szegényebb polgár azon fürdőházakban, melyek saját városnegyedében léteztek, s melyeket csekély áron használhatott; a legszegényebb osztály végre a nyilvános fürdőket használta. A nyilvános fürdők, és azok, melyekben csekély áron lehetett fü-

rödni, roppant mennyiségben szaporodtak. Alexander Severus minden oly városrészben, melyekben nyilvános fürdők még nem léteztek, alapított olyanokat a nép számára.

Azon nemesebb élvezek, melyeket ily fürdők nyújtottak, a népet, mely a cirkus vad játékaiban találta gyönyörét, nemcsak nem vonzották, sőt épen untaták is. — Agrippa, kortársainak kedvence, bizonyára jobban értette azok hajlamát, kiknek szeretét oly nagy mértékben meg tudta magának nyerni, semhogy a fürdőkben oly élvezeteket akart volna nekik nyújtani, melyeket sem nem akartak, sem nem tudtak élvezni. Agrippának tehát nemesebb terve lehetett, mint a már amugy is elfásult, elerőtlenült népnek még a fürdők elkényeztető, elpuhító élvezet — milyenné az a régi római világban Róma falain kívül alakult — magában Rómában megszerezni. — Valamint Görögországban, ugy Agrippa idejében már Rómában is a pezsgő politikai élet megszűnt; mert már száz évvel ez időszak előtt panaszul emliti Plautus, hogy a gazdagabb, előkelőbb emberek a forum legalsóbb végén tartózkodnak, míg a többi helyeket hamisesküvők, uzsorások s mindennemű bűnösök foglalják el. — Valamint Athenbe, ugy Rómába is az élvvágy, kíváncsiság, könnyű pénzszerzés nagy számu idegeneket vonzott, mi által a társadalmi élet egészen más alakot nyert. A circensi játékok vad élvezet a tömeget oly utra terelték, mely lassankint a római nép jobb elemeit is borzasztó romlásba fenyegette sodorni. Görögország gymnasiumaiban oly helyeket teremtett magának, hol műveltebb szellemek, finomabb vágyak élvezet és kielégítést találtak. — Valószínűnek látszik, hogy thermáiban Agrippa is oly helyeket akart alapítani, melyek a cirkus vonzerejét ellensúlyozzák.

A császároknak volt fönn tartva az egész régi római világ élvezet a római fürdőkben öszpontosítani, és viszont a római fürdők minden kényelmét és pompáját villájukba átültetni. Mi egészen másképp fogták föl a császárok a fürdőket, kitetszik azon módból, melylyel Nero az övét megnyitotta. — Philostratus elbeszélése Tyaniai Apollonius életében erre egy jellemző vonást vet. Philostratus, hogy egy Demetrius nevű bölcsésznek bátorságát, ki épen azon idő tájt Rómában tartózkodott, kiemelje, ezeket mondja: „Nero csodálatos fürdői elkészültek. Nero, a senatus és a római lovagok e napon, mint valami ünnepen, áldozatokat hoztak. Ekkor Demetrius egy beszédet tartott a fürdés ellen s azt állítá, hogy azok, a kik fürödnek, nőies férfiak és meggyalázzák magukat s megmutatá, hogy ezen egész pompa haszontalan. Szerencséje volt

hogy e napon Nero az énekben maga magát multa fölül. De Demetrius azért nem menekült meg egészen a veszélytől. Tigellinus, a testőrség kapitánya, kiüzte őt Rómából, mintha beszédje által valamennyi fürdőt lerombolt volna.“

Negyedfél századon keresztül, azaz Agrippától Constantinig, ki a rómaiak ezen meleg fürdési szokását Byzancba ülteté át, császárok és gazdag magánosok mind újabb thermákat építettek, annyira, hogy ezen időben Constantin fürdőit beleszámítva, 14 ily nagyszerű fürdőépület diszesíté Rómát. A mai Róma és Nápoly még mindig ékeskedik a caesari pompa eme nagyszerű maradványaival: melyek a farnesi Hercules és a farnesi bika, Flora szobra, a piazza Farnesén álló roppant granit-kádak, a fényes mozaik padlók a Laterán első emeletén — Caracalla fürdőinek maradványai. Igy Titus fürdőiből származik a csodálatra méltó Laokoon; a Dioszkurok két kolosza a mai Monte cavallón Constantin fürdőinek bejárásánál állottak.

Ezen roppant épületek közül egyetlen egy sem származott át épségben a mi időnkre; azonban a részletekből, melyek itt-ott feltaláltattak, körülbelül összeszerkeszthető az egész épületek terve és alapja, hogy fogalmat adjon azon roppant fényűzésről és puhálkodásról, mely az egykor erős Romát mind közelebb vivé végromlásához.

Mindezen fürdőkbe, valamint a nép ivási használatára is, a vizet roppant vízvezetékek mérföldekre terjedő boltívezetek alatt oly tisztán hozták, hogy egy egykoru író szerint a vízben álló egyén egész testét mint valami tükörben láthatta; ezen vízvezetékek romjai Róma környékén ma is tanuszkodnak hajdani nagyszerűségükről. 14 ily nagy vízvezeték közül ma csak kettő van meg: az aqua Trajana és az aqua virgo, melyet Agrippa építtetett; dacára ennek Róma ma is a vízzel legbővebben ellátott városok közé sorozható. — Hol bő forrásra akadtak, ott annak vizét előbb egy nagy széles medencébe (piscina limaria) vezették, s miután ott iszapját s egyéb üledékeit lerakta, vezetett a Rómába vezető csövekbe, s még azon hosszú uton is, melyet onnan Rómáig tennie kellett, a vízvezeték különböző helyein hasonló medencék léteztek, hogy a víz utolsó salájkjától is megtisztulva érkezék Rómába. A víz akként volt vezetve, hogy Rómába jutva nagy, toronyalaku kastélyokba gyűjtetett, és onnan csöveken vezetett el a város különböző részeibe. Midőn Agrippa a vízvezetékeket kijavíttatá és ujakkal szaporítá, 130 ily vizgyűjtő kastélyt építtetett. A vízvezetékek vize csöveken át majd a kutakba, majd a fürdőkbe, majd ismét egyes házakba vezetett. Ezekon kívül a város-

ban nagy mennyiségű vízmedencék (lacus) léteztek, melyek részint saját forrásokkal bírtak, részint a vízvezetők által töltettek meg, és mosás és egyéb hasonlóakra alkalmaztattak. Maga Agrippa 700 ilyen lacust és 137 szökőkutat (salientes) épít-

tett, és ez épületeket Plinius szerint 400 oszloppal és 300 bronz és márvány szoborral díszíté. Ezen medencék száma a későbbi császárok alatt 1352-re szaporodott.

Dr. Wiener.

H a m b u r g i l e v é l.

— Május 14-dikén. —

(Az ismeretterjesztő lapok előnye. — A természet elkedveltenedése. — Járvány a majmok közt. — A hozzánk jött ördög. — Állatvédelem és embervédelem.)

Szerencsés azon levelező, kinek sorait mai napon nem kell a szerencsétlen idők komolyságával kezdeni; kinek a függő kérdések ijesztő zűrzavarán s a népek háborúi félelmei és aggodásain nem kell keresztül hatolnia, hogy sohajai után elvégre se jusson egyéb eredményre, mint arra, miként a helyzet csakugyan „igen aggasztó.“ — Szerencsés az a szerkesztőség, melynél éjjel-nappal nem érik egymást a sürgönyök és Hiób-hírek, az elterjesztett hírek cáfolatai, a politikai elmélkedések s a napi sajtónak egyéb, bármi néven nevezett hadszerei.

Ezért az ismeretterjesztő és mulattató hetilap helyzete irigylendőbb, mert az olvasó azon borus gondolatok villámhárítóját tekinti benne, melyeket agya egyéb ujságokból szivott magába.

Mai nap sokkal jobb az állatok — legyenek azok bár ragadozók — állapota és működéséről beszélgetni, mint az emberekéről, habár diplomaták volnának is ezek.

Azonban május-havunk mintha nem igen örvendene egyébkint örömteljes lételének, mert üde zöld köntöse dacára, arca igen mogorva. Nálunk a viharok és esők nem engedik nyugodni, s az eső ama sötét fellegekből zuhog alá, melyek az ég homlokán borongnak. Ily módon állatkertünknek is nagyon elhagyatott tekintete van, s azért lakóinak délszaki születésűi téli tanyáikat nem igen hagyhatják el.

Az igazgatóság az állatkert bérlő-látogatói számára e hó 10-dikére hirdeté az első hangversenyt, de a hangverseny csak a hirdetésnél maradt, mert a szabadban való zenehallgatás oly könnyelmű lépés volna, mely náthára vezet, már pedig a hamburgiak nem könnyelműek.

A természetesen még szintén téli lakásaikba zárt majmok az utóbbi hónapokban társaik jelentékeny részét elvesztették, mert ezen vig családot egy eddig megmagyarázhatlan járvány jelentékenyen megtizedelte; az elhaltak boncolásából a vész oka még nem tűnt ki. — Más részről városunk

lakosainak élénk polgári érzelme igyekszik a veszteséget helyreütni, mert folytonosan ajándékoznak új és újabb becses állatokat a kert számára.

Ezen állatok közt van az Ördög is, (Diabolus Ursinus,) azon állat, mely szemtanuk állítása szerint borzasztó nevének elég becsületesen, vagy talán: elég becsületlenül megfelel. Ez egy gonosz, szelidithetlen, gyűlöletes és buta lény, mely a leggondosabb ápolás dacára még ürét sem ismeri vagy szereti. Színe — nevének megfelelőleg — fekete; alkata zömök, medveszerű; feje rövid és széles, és fogai valamint karmai romlást okozók. Félelmet nem ismer, s még fogságában is, minden ok nélkül, gyakran tör ki dühöngésben, úgy hogy őt csakugyan igen butának s örvöngőnek kell tartani, s így a hóbertos ördögök közé sorolni. Az ördög-medve mintegy két láb hosszú s vastag farka fél ilyen hosszú. Hazája Vandiemensland, hol az első telepedőknek sok bajt okozott éjenként a tyúklakba tett betörései és erélyes önvédelmével. A nappali világosságot nem szereti, mely úgy látszik, hogy szemeit egészen elkápráztatja.

Ezen szerzemény tehát ránk nézve igen érdekes, valamint a vele egyidejűleg kapott hó-baglyok (strix nyctea,) melyeknek hazája Svédország s melyeknek tollazata fehér és fekete-sávós; azután az óriás-gém, (Ardea Goleath,) mely majdnem oly nagy mind a daru, s mely Közép-Afrikából származik.

Hogy elébbi leveleimhez következetes maradjak, még azt is tudatom önnel, hogy állat-védegyletünk múlt hóban 24-dik évi közgyűlését tartá, s hogy az a jelenváltak megalégedésére adott számot működéséről. Vajha ez az emberiségnek legalább abban szolgálna hathatós például, hogy általános ember-védegyletté egyesüljön, mi talán megakadályozná a gyilkolást és mészárlást, melynek — fájdalom — a legnemesebb teremtmény alkalmasint megint ki lesz téve.

F..... A.....

Egy hét története.

— Május 17. —

Képviselőházunk kezd hasonlítani Afrika szent folyamához. Miután jó ideig a napfényen folyt, fénylett és termékenyite, egyszer csak eltűnik szemünk elől, s pályafutását célja felé titokban, láthatatlanul folytatja, a míg újra el nem éri a pontot, hol ismét szabadon, széles és hatalmas ágban törhet elő.

Más szóval: a nyilvános ülések zaját a bizottmányok csöndes munkája váltja föl. Honatyáink a szószéktől a zöld asztalhoz települnek, hol a tarka és élénk karzatok helyett néma falak fogják környezni őket.

Sok hét elmulhatik, (addig az országház is bátran kiszáradhat,) míg ismét tollunk hegyére kerülnek a viták győztes hősei és szószaporitói, míg megint éljenezhetünk a nagy elmék ékesszólásának, s kedvünkre mulathatunk a parlament furcsa alakjain.

Addig sok víz elfolyik a Dunán, s talán vér is a — csatamezőn.

Az utóbbi ülések már alig álltak egyébből, mint-hogy előkészültek a csöndes munkához. Szavaztak a különböző bizottmányokra, s pár nap múlva felolvasták a névsort. Mindezt nagyon szükséges volt megtenni, de nem volt mulatságos végig hallgatni. Az írói karzaton valóban többet ásitottak, mint jegyeztek.

Az egyetlen történet, mit e tárcza keretébe örömet foglalhatnánk be, zárt ülésben, nőtelen galleriák és hirlapírótlan karzat mellett fordult elő, s csak egy rövid száraz hír alakjában jutott a világ tudomására.

De ha nem láttuk is, röviden elmondhatjuk.

A sátoralja-ujhelyi kerület lelkes hölgyei diszes etui-ben ezüst koszorut küldtek az elnökséghez, hogy azt illő alkalommal nyujtsa át szeretett képviselőjüknek, *Andrássy Gyula* grófnak, ki fiatal kora óta Zemplénmegye egyik büszkesége.

Az ősz bajnok, (t. i. a ház elnöke,) soha sincs jobban helyén, mint ily kegyeletes alkalmaknál. A hétköznapi viták lármája többnyire zibbasztólag hat az ő kedélyére, kifárasztja és sokszor bágyadtá teszi az elnöki széken; de ha ünnepi érzelmeket kell kifejezni: akkor egyszerre megifjodik, átmelegszik, tüzet és lelket kap. A polgári érdem, elvhűség és jellemzilárdság méltányolása — a banquet-asztalnál ép úgy, mint az elnöki padon, — az ékesszólás erejével szokta őt fölruházni. Sajnáljuk, hogy ezúttal nem hallhattuk rövid és

meleg szavait, melyek a zempléni hölgyek ezüst koszoruját mintegy megaranyozhaták. — A zárt ajtók irigyen fedték el tőlünk e vonzó képet, de a képviselők lelkes éljenci áthatoltak rajta, hirdetve, hogy a polgári jellem és szabadelvűség előtt, mely a férfi legfőbb díszét és tulajdonképeni nemességét képezi, mindenki örömet hajol meg.

Míg a muzeum terme e rövid, de szép jelenet színhelye volt, azalatt mi — a lépcsőkön leballagva, — átfutottuk a különböző bizottmányok névsorát. Az utolsó sort azok képezik, kik közintézeteink érdekében fognak működni. Jól kiválasztott, derék férfiak, köztük számos író, kik eleget forogtak a színház, muzeum és akadémia termeiben, s ismerhetik a bajokat, melyek éveken át ezer panasz és szóvita forrásai voltak.

Kétségkívül legtöbb dolog lesz a színházzal, mely egy nagy és születésével örökölt bajban szenved. Mindenki tudja e bajt, mely nem egyéb, mint az, hogy ott különböző természetű két nagy család él egy konyhán, t. i. a dráma és opera családja. Nem hisszük, hogy, ha csak különböző tűzhelyeket nem kapnak, teljesen ki lehessen elégtetni érdekeiket. Az egyenjogúság rájuk nézve mindig csak irott malaszt marad, s az egyik folyvást azon lesz, hogy felülkerekedjék a másikon. A villongás természetes. Az opera szereti a fényűzést, bőven költ, csillogó ruhákat hord, minden szavát sokba kerülő muzsikaszó kíséri, táncokkal és drága festvényekkel veszi körül magát, sőt újabb időben még a szemfényvesztésekbe is egészen bele bolondult. Mindez sokba kerül. Szerényebb és okosabb testvére — a dráma — e miatt méltán zúgolódik, kedvét veszti, irigygyé válik és mellőztetése érzetében egy kissé el is hanyagolja magát.

Ki fogja itt helyreállítani a rég megbomlott egyensúlyt, s hol találnak férfit, ki vissza bírja idézni a színpadi múzsa régi arkádiai életét?

De a kik meg mennek birkózni a közös és nemzetiségi ügyek mázsás nehézségeivel, valószínűleg a nemzeti színház kisebb baját is meg fogják orvosolhatni? Az első, a mit tenniök kell, az, hogy oly igazgatási rendszert állapítsanak meg, mely legkevesebb módot nyujtsa visszaélésekre, önkényre és egyoldalú eljárásokra, s oda törekedjenek, hogy az igazgatói szék mindig a szakértelem, s ne az előkelői műkedvelősködés birtokába kerüljön; szóval, hogy ez intézetet erős kezek igaz-

gassák, ne pedig csak úgy összevissza „igazgatódjék.“

Addig is pedig, míg ez megtörténék, kössük szívére a jelenlegi igazgatónak, hogy a magyar dalmü érdekében a most vendégszereplő *Mányik Ernesztina* kisasszonyt — ha csak teheti — igyekezzék állandó tagul nyerni meg. Rokonszenvesebb és tágabb terjedelmű hangot s értelmesebb fiatal énekesnőt alig szerződthetne. Már a multkor is, midőn „Faust“ Margitját éneklé, néhány jelenésben és egész játékaival megnyerte a közönséget; közelébb pedig Azucena szerepében (a „Troubadour“-ban) oly erőteljesen és művészileg énekel, hogy mindazt igazolá, a mi szépet róla az olasz lapok irtak. Élet, kifejezés és szenvedély volt előadásában, e mellett izlés és értelem. Ne higye az igazgató, hogy ily alt-énekesnő után megint egész bátorsággal újra kezdhetné a kis altistának áldatlan és megunt kísérleteit?

E héten a párisi híres „Benoiton-család-“hoz is volt szerencsénk. Tagjai teli pompázták és semmiskedték a szinpadot, de noha Sardou felhasználta minden szellemdússágát és elmés gúnyját érdekessé tételükre, valami mélyebb benyomást nem igen tettek. Idegen fajta ez, melynek hóbortjait, tulzásait és szivtelenségét — hála istennek, — nem igen birjuk még felfogni, megérteni. Párisban emberek lehetnek, náluk csak torzképek. Itt minden érdek azon két alak körül központosult, mely e fényűző canaille közt a jobbat, az emberibbet képviseli. Pedig a szerző inkább a többiekre fordítá életképező ügyességét, annyira, hogy ezek mellett egészen fölöslegesnek tartá a dráma követelményeinek is megfelelni, jó cselekményt alkotni vagy legalább a kifejlést természetessé és költőivé tenni.

A piperék sem igen hódítottak. Volt alkalmunk a héten sokkal pompásabbakat, különösbeket és izlésteljesebbeket látni a lóversenyi bódé páholyaiban. Láttunk ott ruhákat teli hintve lófejekkel, arannyal szegélyezett köntösöket, a legnehezebb selymet és a leglengőbb fátyolszöveteket, szeszélyes idomu tavaszi kalapokat és lópatkókat ábrázoló ékszereket. Láttunk továbbá gyönyörű arcokat, érdekes idegeneket, kürtő kalapokat, milliomos francia szépeket, (Mumnak, a híres champagnei kereskedőnek lányait,) egy b.Rothschildet Londonból; láttunk soványnál soványabb jockeyket, kik vörös ujjasaikban úgy néztek ki, mint valami pirosra nyomott felkiáltó jelek, láttunk hóbortos urfi-kocsikat

cifra livréeket, mindent, de mindent láttunk, csupán csak egyet nem láthatánk — a hazai lótenyésztés diadalát.

A magyar sport csillaga évek óta egyre jobban halavnyodik a rákosi gyepe fölött.

Egy darab ideig a poroszok tették csúffá, míg most Frankfurtból és Belgiumból jött a veszedelem. Amonnan b. Bethmann Sándor „Uzelló“-ja, eminnen pedig von der Lühe „Bally Edmond“-ja és „Black Jacket“-je ama nevezetes paripák, melyek könnyű lábaikkal a magyar sport dicsőségét szörnyen összetaposták. Az idény hőse mindenestre von der Lühe. Ő nyerte a Károlyi-díj mindkét jutalmát, (lehet vagy 7—8000 ft.) valamint az ezer aranyos császárdíjat is.

De adjuk meg gróf Wenkheim Rudolf „Kétesének“ is a magáét, miután két díjat ő is nyert. Átalában minden oly futásnál magyar urak nyertek, melyekben a szabályok értelmében nem vehettek részt a — külföldiek. Ezt az egyet el kell ismerni.

A régibb versenyek hősei: Hunyady J. és Kinsky Octáv grófok ma már csak egy-egy másodrendű díjhoz tudtak jutni, s úgy érezhették magukat, mint egykor Márius a carthagoi romokon.

Hanem ha nincs is oly szelek szárnyán járó paripánk, mint külföldi vendégeinknek, de van egy oly lovasunk, ki az angol gyepe hőseivel is megmérkőzhetnék. Ez gróf *Szapáry Iván*, a ki már nem is lovagol, hanem oda nő a lóhoz, s röpül vele *forgószele* gyanánt. (Nem hiába, hogy az egyik lovat csakugyan így is hívták.) A szem elfárad kísérni. Azon öt versenyben, melynél urak lovagoltak, háromszor lett a győztes, gr. Károlyi Gyula és gr. Wenkheim Rudolf paripáin, s annyi éljent és tapsot kapott, s a szép kezek annyi kendőt lobogtattak feléje, hogy ez elragadtatott pillanatokban senki se irigyelte von der Lühe aranyait. De az ily pillanatok nagyon rövidek, s pár perc mulva már mindenki arra gondolt, hogy mégis csak von der Lühe viszi el az aranyakat, hazájába, a gazdag belga földre. Vagyis töltjük a vizet a tengerbe, a mig magunk szomjan maradunk.

Vajjon egy omnibusz-kocsis nem e miatt keseredett-e el, s itta le magát, a soroksári utcát végig dúdolva:

Rákos, Rákos, hova lettél,
Szép hiredből be kiestél?

Vadnai Károly.

V e g y e s k ö z l e m é n y e k.

— (*Fénytűzés a régieknél.*) Hajdan a rómaiak nyilvános játékeinál az állatokra tulságos költségek adtak ki. A tornajáték a magyaroknál is szokásban volt, s nem egyszer tünt fel egy-egy vitéz hősie batorságával, ügyességével, de ha visszamegyünk az ő korra, s a régiek kedvesapongásait szemlélgetjük, sajnálkozva tekintünk azon időre vissza. — A vadakat különös és furcsa multságokra gyakoroltatták, így például: *Caligula* versenyfutást rendelt tevék közt, melyek roppant nagy szekerek elé voltak fogva. *Galba* császár azon eredeti ötletre jött, hogy az elefántokat kötelel táncoltassa. *Néró* császár alatt egy híres római lovag a játékszin csúcsáról alsó széleig leeresztett kötélen, elefánton ülve bocsátkozott alá. *Néró* különös kedvtöléssel nézte az ilyen merényleteket, s rendesen tapsban tört ki, s szemei az elégültség s helybenhagyás boldogító tüzeiben égtek. — Krisztus urunk születése előtt 252 évvel *Metellus* 142 elefántot hozatott Rómába, melyeket a karthágóiaktól nyert és mivel még akkor semmi hasznukat nem tudták venni, a cirkusban agyon nyilazták. — *Scipió* és *Publius Lentulus* játékeinál 163 párduc s 40 medve szerepelt. — *Sylla* a 93-dik évben száz gyönyörű him oroszlánt viaskodtatott egymással. Bámulói a legnagyobb kéjt érezték az iszonyu mézszárlás közben. — Egy emlékirat magasztalja *Augusztust*, mivel 3500 vadat koncoltatott fel a római nép nagy multságára. *Marcellus* temploma felszentelése alkalmával csak 600 párduc öletett meg. Ugyancsak ekkor mutattak a népnek egy szép király-tigrist s egy 50 lábnyi hosszú kigyót. A *Flamminus* cirkusába víz bocsátatott, melyben 60 krokodil uszott, melyek aztán iszonyu tusa közben szétszaggattattak. — Míelőn *Augusztus* császár *Kleopátrán* diadalmat nyert, egy szarv-orrú s egy szép nilusi ló végeztetett ki. Mindegyik ritka és becses példány volt. — *Domitianus* atyja halála után 14 napig folyvást játékokat adott és önmaga egy tigrist, egy nilusi lovat s egy elefántot zuzott agyon, s a struemadarak fejét ünkezeivel szabdalta. — *Probus* diadalma alkalmával a cirkusba erdőt ültetett, hol ezer struc, ezer szarvas, ezer vad-disznó, ezer him, ugyanannyi nőstény oroszlán, száz syriai párduc, 300 medve, teve, hegyi juh s egyebek futkostak szerteszét. — *Konstantin* e vérengző játékokat, mint különös és ferde kedvtöltést, eltörlötte; *Symmachus* azonban *Theodosius* alatt ily viadalokról emlékezik. — A régi római főemberek különösen szeret-

ték az állatokat, t. i. azon királyi vadakat, melyek az állatok fölött felsőbbséget gyakoroltak. — *Honorius* császár tigriseket fogatott hintaja elé. *Jusztiniánus* 20 oroszlánt, s 39 párducot szerzett drága pénzen vad szenvedélyeinek mulattatásaul.

Közli: *B. Pap Lajos.*

— (*Kivándorlás.*) A mult hóban 39 kivándorlási hajó hagyta el Liverpool kikötőjét, összesen 18,452 utassal, s ezek közül 34 hajó 16,669 utassal az Egyesült-Allamokba ment. Az Egyesült-Államok tehát még mindig a legnagyobb vonzerővel bírnak azok előtt, kik a világtengeren túl keresnek új hazát.

— (*A tanulók száma Oroszországban.*) Oroszországban összesen 4,300 iskola, 191,711 fiu, 46,348 leány tanuló van, tehát a 67,870,210 lakos között minden 10,000 lakosra középszámmal 39 tanuló esik; az államnak pedig, mivel, miként Rómában magánalapítványok nincsenek, minden tanuló 22 rubel és 66 kopekjába kerül. A zsidóság 1,445,613 lélek, ezeknek van 121 állami tanodájuk, 512 tanítójuk, 5070 fiu, 594 leány tanulóval.

— (*Az európai államok összes adóságai.*) Kiszámították, hogy Európa 49 állama e század elején körülbelül 4000 millió franknyi adóssággal volt megterhelve. Napjainkban a mostani európai államok adóságainak összcadásából oly összeg kerül ki, mely mellett az előbbi szám valóságos törpe, t. i. 55,500 millió frank. Hat évtized alatt tehát Európa államadósága 51,550 millió frankkal növekedett, vagy is évenként 858 $\frac{1}{2}$ millióval, naponként 2,354,338, óránként körülbelül 100,000 frankkal.

K é p t a l á n y

(Megfejtése a 21-dik számban lesz.)

A 16-dik számban közlött képtalány értelme ez: „*Attila* isten ostora.“

gondoskodást. . . E naiv élcel magyarázza meg a legujabb pénzügyi műtetet a kedélyes bécsi nép.

— (*Előlékésületek a háborúra.*) A német lovagrend a háboru kitörésének esetére a hadügyminiszteriumnak 36 apácát bocsátott rendelkezésére a tábori kórházakban sebesültek ápolására. Bécsben a kereskedői testület önkénytes csapatot állít, míg az izraelita pénzemberek pénzsegélylyel készülnék támogatni a kormányt. Dr. Dumreicher egyetemi orvostanár már júniusban befejezven a tanfolyamot, tanítványaival együtt a hadseregbe lép. Aristokrata hölgyek a leendő sebesültek ápolása és segélyezése felett tanakodnak. — A tirolli honvédelem 35,000 embert állítand a határra. Azon gymnasiumi tanulók, kik a lövész-vagy deaklegióba lépnek, föl lesznek mentve az 1866-ik évi vizsgálatok vagy érettségi szigorlatok alól is. — A Grácban lakó nemesség stajer szabad csapatokat állít a harcterre; egyenruhájok olyan lesz, mint egykor Walemstein katonái viseltek, t. i. ujjas mellény, bugyogó, legyűrt csizma. — Königrätz lakosai fölhivattak, hogy három hónapra élelemmel lássák el magukat; sok család már elhagyta a várost. Josephstatból a lengyel és olasz politikai menekülteket Péterváradra szállítják; a cseh várakban levő magyar foglyok részint ugyanoda, részint Kufsteinba vitetnek. — Mantua sáncai vízzel vannak elárasztva, s Peschiera védelmi állapotba helyezve, a legnanói erődítvényeket pedig megerősíték.

— (*A Bismark elleni merényletet*) Moschka tanár Prágában egy előadás alkalmával orvosi-törvényszéki szempontból iparkodott fejtegetni. A kísérlet, ugymond, következő három okból szenvedett hajótörést: vagy a revolver volt rossz s csekély mennyiségű löporral megtöltve, vagy golyó sem volt a pisztolyban, vagy végre az illyesekre számító Bismark páncél-inget öltött magára. A berlini nép is azt hiszi, hogy minisztere páncél-inget visel.

— (*Blind*), a ki Bismarckot megtámadta, a Londonban lakó híres német demokrata és száműzött Blind Károly mostoha-fia volt. Igazi neve Cohen Ferdinánd. Angliát négy év előtt hagyta el, s utóbbi időben nagyban gyakorolta magát a lövésben, s kitűnő céllövőnek tartották. A szerencsétlen ifju börtönében május 7-én este szabkésével több szurkot tett fején, s reggel 5 órára elvérzett és meghalt.

— (*Sz. Pétervádról*) írják, hogy a Moskauban lakó bájos Potocka grófnő befogatott, mivel arról beszélt, hogy ő hallotta, miszerint merénylet fog a cár ellen elkövetetni. A grófnő a börtönben megtévelyodott, s most kórházban tartják szoros felügyelet alatt.

— (*Bukuresztben*) a népképviselőt máj. 13-ikán délelőtti 10 órától estig szünet nélkül együtt volt. Esti 7 órakor a hohenzollerni herceget 104 szavazattal hospodárrá kiáltották ki, s egy küldöttség megy hozzá Düsseldorfba. Újabb tudósítások szerint a herceg a Dunafejedelemségek koronáját egyszerűen elfogadja.

— (*Hírlapi kacidó*) az ilyen mozgalmak időkben, mint a mostaniak, gyakran merülnek föl. A legfurcsábbak egyike ez: „Bismark meghalt, a porosz honvédsereg harcba elegyedett a sorkato-

nasággal, s Berlin föllázadt; a király lemond.” Az efféléket tüérek börze-mesterkedésekre számítva gyártják.

— (*Olaszországi levelek*) szerint azon királyi rendelet, mely 20 ezred szabadcsapat alakítása iránt intézkedik Garibaldi főparancsnoksága alatt, rendkívül lelkesedést keltett. Mindenki önkénytesnek áll be; nincs többé munkás, szedő, szabó, asztalos; mind, akár nős, akár nem, a Garibaldi-féle zászlóaljakra lép be. A legszélső baloldal követéinek nagy része szintén legióba lép. Trezzi, a király szolgálattévő tisztje, utazott Garibaldi után Caprerára. Azt hiszik, hogy ha a háboru kitör, ez önkénytes hadtest Dalmatiában fog partra szállani. Menotti, Garibaldi fia, a florenci akadémiai legió parancsnokává neveztetett ki. Milanói kereskedők az indóházakban nagy asztalokat állítanak fel, melyeknél minden katona ingyen kap kenyeret, sajtot, bort és egy szivart.

— (*Az Egyesült-Allamok*) kormánya utasította bécsi követét, hogy a Miksa császár számára toborzott önkényteseknek Mexikóba szállítása ellen tiltakozzék. Egyszersmind kijelenté, hogy ha a mexikói köztársaság elleni háboru még tovább tart, az Egyesült-Allamok kormánya sem maradhat semleges. Másfelől azt erősítik, hogy a francia kormány a washingtoni közvetítésével, Romeróval, Juarez ügynökével alkudozásba bocsátkozik az ellenségeskedéseknek Mexikóban felfüggesztése végett, míg a francia csapatok el nem vonultak. A mexikói császárság ekkép saját sorsára hagyatnék.

— (*A petroleum mint gyógyszer.*) Egy kutya, melynek fülfekélyét semmi más szerrel meggyógyítani nem sikerült, a kóros résznek petroleummal borogatására tizennégy nap alatt teljesen helyreállított. — Egy agár megsebesítette farkvégét; a sebhely a folytonos csapkodás és nyalogatás által folyvást kóros és vérző maradt s mindenféle orvosság sikertelen alkalmaztatott; végre a sebhely több napon át reggel és este petroleumba mártatván — teljesen kigyógyult. (E. G. L.)

© (*Poroszország hadereje.*) Poroszországban fegyver alá hívható 243 gyalog zászlóalj, mi ke-rek számban 243,000 ember, 10 vadászzászlóalj, 10,000 ember, 116 nemzetőrségi (Landwehr) gyalog zászlóalj (első kiállítás) 58,000 ember, 81 pótlék zászlóalj 81,000 ember, 10 pótlék vadász-szá-zad 2000 emberrel. Így a gyalogság mintegy 394,000 emberre emelhető. A lovasság 68,000 ember, a tábori és várbeli tüzérség 37,000 ember, 15,000 ló és 3714 táborigyu. Utászok 10,000 ember, train-zászlóalj 11,000 ember, nem-harcoló (orvosok, egészségi személyzet, munkások stb.) mintegy 10,000 ember. A második kiállású nemzetőrség mintegy 120,000 emberre emelhető 22,000 lóval. Tehát mindössze 645,000 ember, 100,000 ló (ide nem számítva a táborigyu kocsik, hidász-trainek stb. fogatait) és 3714 agyu.

— (*Windisgrätz herceg és Taglioni Mária tén-cosnő*) egybekelésének nem mindennapi akadályává van. A herceg e házasságot csak azon föltétel alatt hajlandó elfogadni, ha meg lesz engedve, hogy hercegi címét letehesse és báró Thal nevet visel-

hessen. Az igazságügyminiszterium azonban kérelmére tagadólag válaszolt, miután nincs rá ok, hogy a hercegnek e házasságból származó utódai a velük született hercegi rangtól megfosztassanak.

⊙ (A legborzasztóbb anyai szeretet) megrendítő példája az, mely közelebb a drezdai büntető törvényszék elé került. Egy 70 éves öreg asszony végezte ki szeretett leányát. A leány nehéz beteg volt, s nagy kínokatszenvedve többször említé anyjának, hogy szeretne meghalni. Egy roham alkalmával kést vett elő a kétségbeesett anya, s a leány nyakát elvágta. Aztán közönyösen ment vérpadra, melyre a törvényszék ítélte.

— (Az első magyar általános biztosító társaság) a közönség érdekében az olajnövények, kalászos termények és hüvelyes vetemények jég-biztosítási díjainak leszállítását kezdeményezvén, ez által azt eszközölte, hogy a jégdíjak a többi biztosító társaság által is leszállítottak. Az első magyar általános biztosító társaság ezt a biztosító felek irányában annyival inkább tehetni vélte, mert alapszabályszerű tartaléktőkéje már is majdnem teljesen ki van egészítve. E tekintet indítja az első magyar általános biztosító társaságot arra is, hogy habár a dohánynak jég elleni biztosítása majd minden évben és általánvéve veszteséggel járt és habár e körülmény a kockázatok ez egyik legveszélyesebikénél a díjak fölemelését igazolná, sőt követelné, a dohány jégdíjait ez évben se emelje fel saját biztosító feleire nézve, kik midőn a többi biztosítóknál díjalábbszádlásban részesültek, a dohányt mult évi díjjal biztosíthatják.

—v.— (Klingsohr-nak) mult számunkban közölt életiratahoz megjegyezzük, miként e hirneves hazánk fia művei először nem 1858, hanem 1758-ban jelentek meg.

Irodalom.

—v.— (Ráth Mór bizománnyban „A magy. nemzetgyűlés 1848-ban“) harmadik füzeté is megjelent; ára 1 ft 30 kr. Ezen füzet annál érdekesebb, mert a híres 1848-diki ujoncozásai és pénzügyi törvényjavaslatok fölötti országgyűlési vitaközléseket közli, melyek alkalmat nyújtanak a legragyo-
gobb esőnokitok tartására.

—v.— (Renan „Az apostolok“) című újabb művének első füzeté, francziából fordítva már magyarul is megjelent Bécsben, Holshausen Adolfnál. Az egész mű 4—5 füzetből fog állani s május végeig teljesen megjelent. A kik már a francia kiadást olvasták, azok szerint Renan ez utóbbi műve még érdekesebb olvasmányt képez a „Jézus életénél“, melynek „Az apostolok“ folytatását képesik.

—v.— (Ejelfer Nándor kiadásában megjelent) „Olaszország története az újabb iralkodó házak megállapításáig fogva mostanáig.“ Reuchlin nyomon írta János Ferenc; 2 kötet, ára 2 ft. Ezen könyv igen jó időben jelent most meg, midőn a háború kibővítésében Olaszország multját is minden olvasó ismerni óhajti, minám a nemzetek életében azok multjából következtethetünk leginkább jövőjükre.

—v.— (Az „Erdészeti és vadászati lapok“) ez idei ötödik füzeté is megjelent, az előbbieknél méltó érdekes és tanulmányos tartalommal. Szerkesztő: Spornon Pál r. tanár a budai műegyetemen s főmunkatárs Divald Adolf.

—v.— (Hugó Viktor „A tenger munkásai“) című regényének 4 és 5. füzeté is megjelent, s most már csak a 6-dik van hátra; egy-egy füzet ára 70 kr. Jelen művében Hugó az emberi szív rejtelmeihez, egy új tényesüt hoz: a természet, az elemek rejtelmeit. Maga mondja előszavában, hogy az ember küdelmét festi, a természet kénysszerével szemben. A természet e szereplését eddig csak tisztán költői műveiben látták eddig.

—v.— („Újabb országgyűlési arny- és fényképek“) írta id. Káthy Aranyos, kiadta Ráth Mór; nagy nyolcadrés, díszes kiállítás, ára 2 ft. — Ha nem is lenne olyan nyílt titok, a milyen — ezen könyvnek legtöbb helyen éles, itt-ott katzenjammer hatása alatt írt, de mindenütt megvesztegető kellemes, poligrikus, polipatriotikus, cosmopolita szelleme oly írók leplez föl előttünk, a ki ezen szellemnek nemcsak könyvében, de az életben is representánása; a ki ép úgy kigúnyolja a tulzó magyart, mint azon osztrák nagyságokat, kiknél nincsen pénz és hatalom, s végre: a ki szereti a viccet, pezs-gőt, meg — az országgyűlés jobb oldalát. E könyv szerzője mindenütt pletykál, de mulattatóan pletykál, s azért örömet hallgatjuk. Háta mögött, azas olvasva könyvét, mi is megszól-juk, sőt itt-ott haragszunk is rá, midőn kegyeltjeinket csip-ke-di, de egy-egy bolond ötleteért megbocsátunk neki.

— („Magyarországi és erdélyi vortanok“) oim alatt Szilá-gyi Sándor két kötet történelmi rajzot adott sajtó alá. Az első fűket tartalmát „Zrínyi Péter és társainak ligája“ képezi.

— (Görökuti P. Ferencnél) „Gyakorlati dnyetermelés me-legégyben és szabadban“ című ábrákkal ellátott ivnyí mű je-lent meg. E népszerű nyelvű, s gyakorlati irányu munkának jó hasznát vehetik mindazok, a kik dnyézzettel foglalkoznak. Dr. Pólya Józsefnek van ajánlva, s ára csak 50 kr.

Nemzeti színház.

Előadásra ki vannak tűzve: máj. 21. *Bánk bán*, Hubay föl-leptéül. 22. *Faust*. 23. *Benoiton család*, 2-or. 24. *Fra Diavo-lo*. 25. *Próbakb*, 1-ször. 26. *Afrikai nő*. — Továbbá elkészü-letre küüzetek: *Fehér szegfű*, *Nem káromkodik*, *Hideg, mint az ugorka* 1-ször, *Flóra*, *Békeháborító*, *Pajtáskodás*, *Manlius Siniater*, *Fox és Pitt*, III. *Béla*, *Vid*, *Vasul*, *Dalma*; és *Lo-hengrin opera*.

Szerkesztői üzenetek.

— *Londonba*: A távirat megjött, küldőjét kitaláltuk s mult számunk említést is tett róla az ujdonságok közt. A szivesen közölt adatokért köszönet.

— *H. Nánásra*: B. P. L-nak. A rövidebb már benne van mai számunkban s a hosszabb sem igen fog sokáig kéni.

— *Somkerékre*: Az a költemény igen szép, de meg lehet-sen elterjedt könyvben jelenvén meg, számos olvasónk előtt már nem lenne új. Ily irányu más művet szivesebben veszünk.

— *H. Dorogtra*: T. M-nak. Biz az épen ide való; s az ily közvetlen elbeszéléseket, melyekben szerző maga is szerepel, legalkalmasabbnak véljük azon, minket közelebről érdeklő nép ismeretésére. Alláh beretét verszín!

— *Marosvásárhelyre*: M. A-nak. Az ábrák már munkában vannak az ön utóbbi közleményéhez.

— *Zsombolyára*: K. J-nak. Ezen küldeményből sem ve-hejtük ki tisztán a bánati sváb telepek történetét s e telepek lakosainak életmódját, szokásait, s a szomszéd fajkokhoz való viszonyát, szóval azon vonásokat, melyek valamely nép pon-tos rajzát képezik. j

— *Pesten*: dr. F. F-nak. A beküldött ujdonságok érdekel-hetik azokat, a kiktől szólnak, de olvasóközönségünket nem.

— *Bécsbe*: R. S-nak. A szives tudósítást köszönettel vettük.

— *B. Csabára*: L-nak. Egy-kettő használható közülök.

— *Gedellőre*: B. I-nak. A beküldött tárgyak közlésére vo-natkozólag lehetetlen határidőt szabnunk.

— *Debrecendé*: Sz. T-nak. Addig lehetlen volna óhajtasá-nak megfelelnünk, s azért erre V. K-t kértük fel, kinek át-adtuk.

A kiadóhivatal üzenetel.

— *T. elbízvotóknak*: Az idei első szám már az első év-negyedben végkép elfogyott, s így asszal már nem szolgál-hatunk.

— *Léssay Ferenc* urat kérjük vellünk régi lakhelyét tu-datni. — *Gyergyó-Sz. Miklóra*: P. E. Mikor a levél jött, már atban volt a küldemény. — *Kapostorra*: Sz. J. és K. Remellay halála megszakította annak folytatását.